

*Андрєєва В.А.,
кандидат економічних наук, доцент
Університет «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: AndriievaVA@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6357-3063>*

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛИВАНЬ: ВНЕСОК ЄВГЕНА СЛУЦЬКОГО

***Анотація.** Тези присвячено характеристиці наукової діяльності Є. Слуцького та виявленню всесвітньо визнаних здобутків українського вченого в царині математичної статистики, історії економічної думки, економічної теорії в її мікро- та макроекономічних підрозділах, розвитку теорії економічних коливань зокрема, а також їх методологічного забезпечення, які й дотепер активно використовуються та розвиваються в процесі удосконалення сучасного неокласичного синтезу та його інституціональних аспектів.*

***Ключові слова:** теорія економічних коливань, економічні коливання, економічна рівновага, Євген Слуцький, ділові цикли, кореляція, теорії граничної корисності.*

Економіка будь якої країни проходить, періодично повторюючи, періоди росту обсягів національного виробництва та їх скорочення. Подібність та стабільність процесу повторів проходження національною економікою певних станів дає можливість стверджувати про циклічність її розвитку. Аналогічно до національної економіки подібні процеси розвитку спостерігаються і на рівні окремих галузей економіки, підприємств та організацій і навіть окремих товарів, що ілюструється відповідними життєвими циклами.

Циклічність є універсальною та загальною формою руху всіх економічних процесів незалежно від того, на яких рівнях економіки вони відбуваються.

Теорія економічних коливань вже більш як півтора століття пояснює економічну динаміку - відхилення від стану рівноваги та повернення до неї - з врахуванням різних впливових чинників, серед яких [1]:

– технологічні зміни та структурні зрушення виробництва (інноваційна теорія циклу кінця ХІХ ст. та теорія реального — бізнес—циклу кінця ХХ ст.),

– грошові, або монетарні імпульси (теорія руху грошей і кредиту 1930-х рр. та монетаристське уявлення про співвідносність темпів змін грошової та товарної маси 1960-х — 1980-х рр.),

– асинхронність розвитку пов'язаних сфер та процесів (галузей, що виробляють засоби виробництва і предмети споживання, процесів виробництва і споживання, споживання і заощадження у теоріях кінця ХІХ ст. — 1930-ті рр.).

Перша спроба аналізу ділових циклів була проведена у роботі Бернса і Мітчелла у 1940-х р.р. Вони визначили ділові цикли як зростання, що відбувається одночасно в кількох секторах економіки, що слідує за загальними рецесіями, спадами та відновленнями. Важливою властивістю цих фаз є те, що вони рекурентні, але не періодичні, і тривають від 2 до 8 років. Зараз економічні

цикли визначаються як "відхилення сукупного випуску від тренду, при чому це відхилення подібне для різних часових рядів" [2].

Особливу роль у розвитку статистичної науки відіграли праці та наукові погляди видатного українського вченого-статистика, математика, теоретика економічної науки Є. Слуцького. Будучи випускником Київського комерційного інституту (тепер ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана») значну частину свого творчого життя Є. Слуцький проводить саме у його стінах, зокрема у 1920-х роках завідує кафедрою статистики [3].

Перше знайомство Є. Є. Слуцького з теоретичною статистикою відбулось у 1911–1912 рр. Вивченню основних робіт англійської школи математичної статистики вчений присвятив рік, глибоко перейнявся логічними основами теорії кореляції і в 1912 р. опублікував працю «Теорія кореляції та елементи учення про криві розподілу», яка стала по суті першою роботою в Росії з теорії кореляції. Автор характеризував цю працю як посібник для вивчення деяких найважливіших методів сучасної статистики. Вона вийшла у світ спочатку в працях Київського комерційного інституту, а згодом у тому самому році – окремим виданням і була високо оцінена та дуже добре сприйнята критикою.

Першим вагомим науковим дослідженням Є. Слуцького є його дипломна робота на тему «Теорія граничної корисності». У концепції дослідження наголошується на необхідності тісного взаємозв'язку між економічним та психологічним у поясненні корисності. Саме ж дослідження містить глибокий системний аналіз розробок граничної корисності К. Менгера, Ф. Візера, Л. Вальраса, В. Парето, Е. Бем-Баверка та ін. Не відкидаючи цілком суб'єктивного трактування корисності західними [4].

Значний вклад зробив Є. Слуцький у вивчення випадкових процесів — йому вперше вдалося відкрити псевдоперіодичні хвилі, що виникають у рядах динаміки, рівні яких корельовані та встановити похибку коефіцієнта кореляції між такими рядами.

Ці положення викладено у фундаментальній науковій праці під назвою «Теорія кореляції й елементи вчення про криві розподілу», яка вийшла у світ 1912 р. Доповідаючи її основні наукові результати на 34-му засіданні Товариства економістів при Київському комерційному інституті Є. Слуцький акцентує увагу на таких моментах [5]:

- метод кореляції остаточно перетворює статистику на точну науку, так як дає: точну математичну міру залежності статистичних величин; імовірнісну оцінку похибки цієї міри, що вказує на надійність або ненадійність висновків, які можуть бути зроблені на основі даного матеріалу; форму залежності, що дає змогу за однією величиною знайти імовірне значення іншої; границі більш або менш імовірних коливань цієї останньої;

- теорія кореляції багатьох змінних є абсолютно незамінним засобом вивчення залежності між кількома величинами;

- теорія кореляції має бути введеною в коло обов'язкових предметів освіти, а статистика і метод кореляції — в практику науково-статистичних закладів.

Інтенсивна робота в галузі статистики дозволила Слуцькому Є. зробити відкриття, що будь-яке середнє суми часових рядів становить ряд, у якому спостерігаються систематичні коливання. Такі коливання не набувають виразно ритмічної циклічності, їх частота та амплітуда можуть змінюватися. Це дало

науковцю змогу зробити припущення, що економічний цикл є лише результатом агрегування економічних показників.

Застосовуючи математичні методи та поєднуючи методи індукції і дедукції, учений дослідив причинно-наслідкові зв'язки хвилеподібних коливань, довів, що нашарування випадкових причин може стати джерелом циклічних, хвилеподібних процесів та виявив псевдоперіодичні хвилі, котрі виникають у часових рядах члени яких корелюють між собою. Це дало змогу визначити похибку коефіцієнта кореляції між такими рядами.

Погляди Є. Слуцького дещо випереджали час, унаслідок чого їх масове практичне застосування в соціально-економічних дослідженнях відбулося вже наприкінці ХХ ст., коли з'явилася можливість використання потужної обчислювальної техніки.

Особливу увагу вчений приділив розробленню проблем зміни попиту залежно від динаміки цін та доходів економічних суб'єктів. Фундаментальні досягнення українського науковця в цій сфері здобули світове визнання. Він математично обґрунтував теорію насиченості благ, зазначаючи, що у випадку нормального бюджету споживача попит на благо зростає зі збільшенням доходу та спадає при зростанні цін цього блага [6].

Висновок. Наукові праці Слуцького Є. свідчать, що український статистик-математик був ученим світового рівня з широким колом наукових інтересів, видатною особистістю в науці, зокрема у статистиці, яку підняв на новий рівень і проклав нові шляхи для її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Радіонова, І. Ф. (2010). Віртуальність економік як передумова економічних коливань. Спец. Вип. Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні.–К.: КНЕУ, 109-112. с.
2. Ставицький А.В. Циклічність регіонального соціально-економічного розвитку України. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії*. 2008. № 3. С. 304-311.
3. Чекотовський Е. В. Історія статистичної науки: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 495 с.
4. Бараник, З. П., Ващаєв, С. С., & Майба, В. В. ПРИКЛАДНА СТАТИСТИКА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.
5. Супрун, Н. (2024). Еволюція економічної думки України.
6. Галицька, Е. (2020). Євген Євгенович Слуцький: до 140-річчя з дня народження.